

הלכות לא ילבש גבר

שיעור

א - ב

גדר האיסור

תכשיטים, סתם בגדים, בגדים מכוסים, תוצאה
של קישוט בלי מעשה

חורף
שנת תשפ"א

הוצאת מכון הם חיינו

בעזרת החונן לאדם דעת
מאת
גרשון סגל
הערות יתקבלו בשמחה נא לשלחם
Questions@heimchayeinu.org

קונטרסים על נושאים אחרים של מכון הם חיינו

אפשר להשיג כאן

www.heimchayeinu.org

תוכן העינינים לא ילבש

1.....גדר האיסור

1.....הסוגיא

1.....גמ' נזיר דף נח:

1.....הראשונים

1.....הרמב"ם

1.....עבודה זרה פרק יב' הלכה ט – י

2.....הב"י ברמב"ם

2.....גדר האיסור

2.....סתם בגדים

2.....החילוק שבין עידי אשה והעברת שער

3.....פירוש הסוגיא

3.....הב"ח ברמב"ם

3.....גדר האיסור, ושאר בגדים

4.....החילוק שבין לבישת בגדים והעברת שער

5.....פירוש הסוגיא

5.....החכמת אדם ברמב"ם

5.....גדר האיסור

6.....סתם בגדים

6.....החילוק שבין בגדים לשער

7.....פירוש הסוגיא

7.....הסמ"ג

9.....הרי"ף והרא"ש

10.....הפוסקים

10.....שולחן ערוך יורה דעה סימן קפב' סעיף א, וה'

11.....הט"ז

11.....הש"ך

12.....הגר"א

12.....החכמת אדם

13.....הקיצור שולחן ערוך

14.....עוד בגדר האיסור – אם האיסור הוא המעשה או התוצאה מהמעשה

14.....הסוגיא

14.....גמרא שבת דף צד:

14.....ירושלמי עבודה זרה פרק ב הלכה ב, ותוספתא שם פרק ג הלכה ה

14.....הראשונים

14.....הרמב"ם עבודה זרה פרק יב' הלכה סוף הלכה י

15.....הפוסקים

15.....שולחן ערוך יו"ד קפב סעיף ו', וסימן קנו' סעיף ב'

15.....הגר"א קפב' ס"ק יד

לא ילבש גדר האיסור

הסוגיא

גמ' נוזר דף נח:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה, לוקה. מיתיבי, העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, מאי לוקה נמי דקאמר מדרבנן. איכא דאמרי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה, משום לא ילבש גבר שמלת אשה. מיתיבי העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. הוא דאמר כי האי תנא, דתניא המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה עובר משום לא ילבש גבר שמלת אשה.

ותנא קמא, האי לא ילבש גבר, מאי דריש ביה? מיבעי ליה לכדתניא, לא יהיה כלי גבר על אשה, מאי תלמוד לומר? אם שלא ילבש איש שמלת אשה, ואשה שמלת איש, הרי כבר נאמר תועבה היא, ואין כאן תועבה. אלא, שלא ילבש איש שמלת אשה, וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש, ותשב בין האנשים. רבי אליעזר בן יעקב אומר, מניין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה? ת"ל, לא יהיה כלי גבר על אשה. ולא ילבש גבר שמלת אשה, שלא יתקן איש בתיקוני אשה.

הראשונים

הרמב"ם

עבודה זרה פרק יב' הלכה ט - י

ט העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות. וכו'.

י לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש, ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים הכל כמנהג המדינה, איש שעדה עדי אשה ואשה שעדה עדי איש לוקין. וכו'.

(א) הרי פסק הרמב"ם שעדי איש לאשה, ועדי אשה לאיש הוא איסור דאורייתא, וחייבים עליו מכות, ולא התנה שהוא דוקא אם הולך בין הנשים. (ב) על סתם בגדי איש לאשה, ואשה לאיש, לא דיבר הרמב"ם. וצריך עיון מה דינם לשיטתו (ג) וגם פסק שהעברת שער אף מבית השחי וערוה הוא רק איסור דרבנן, וחייבים עליה מכת מרדות. ולא פירש לן הרמב"ם במה נחלקו העברת שער מלבישת עידי אשה. (ד) גם נתקשו בדבריו איך למד הסוגיא, שפשטות הסוגיא הוא שהתנא קמא שסבר שהעברת שער הוא רק דרבנן הולכת לפי התנא קמא של רבי אליעזר בן יעקב, שאיסור לא ילבש הוא דוקא אם הולך בינם. והתנא בתרא שסובר שהעברת שער הוא דאורייתא סובר כרבי אליעזר ברבי יעקב שהאיסור נאמר אף אם אין הולכים בינם. אם כן איך פסק הרמב"ם כדברי שניהם, כתנא

קמא שהעברת שער הוא רק דרבנן, וכרבי אליעזר בן יעקב שאסור מדאורייתא לעדות עדי אשה, ואף שאין הולכים אצלם.

הב"י ברמב"ם

גדר האיסור

א. התנא קמא ורבי אליעזר ברבי יעקב נחלקו כיצד לפרש האיסור של לא ילבש אם גמר הפסוק, שקראן הכתוב תועבת ה'. ובין התנא קמא ובין ראב"י שניהם סברו שאי אפשר שהתורה מלמדת שעצם הלבישה לבד נקרא תועבה, שסברו מסברא שאין עצם הלבישה נקרא תועבה. וגם שניהם סברו שהטעם שהעושה דבר זה נקרא תועבה הוא משום שיתערבו הנשים והאנשים באופן מתועב, שאין ניכרים בעיני האחר. רק בזה נחלקו, שהתנא קמא פירש מחמת הבנה זו שעל כרחק רק אסרה תורה אם הולך אצל הנשים כשהוא מלובש כמותם. וראב"י סבר שאף שאין הולך אצלם עדיין נקרא תועבה מאחר שלבישה כמותם יגרום שילך אצלם, ואף אם עכשיו אין זה כוונתו בלבישה זו לילך אצלם.

וזה מקצת לשון הב"י בזה, דדריש תועבה בכהאי גוונא לא יהיה כלי גבר וכו' בהנהו גווני דמצי למיתי מינייהו לידי תועבה דמחלף איש באשה או אשה באיש וכו'. וטעמא דמסתבר הוא לפרש כן בדברי רבי אליעזר בן יעקב, כי היכי דלא יקשה ליה מאי דאקשי תנא קמא, והלא כבר נאמר תועבה היא, ואין כאן תועבה. דאין לומר דלא חשיבא ליה ההיא קושיא, משום דסבר דלבישת איש שמלת אשה או איפכא היא תועבה מצד עצמו. דאם כן למה ליה לאהדורי אכלי זיין, ואתיקוני אשה, הכי הוי ליה למימר, רבי אליעזר בן יעקב אומר, לימדך הכתוב שאיש שלבש שמלת אשה, ואשה שלבשה שמלת איש תועבה הוא. ומדלא אמר הכי, אלא אהדר אכלי זיין, ואתיקוני אשה, וגם פתח בלשון מנין שלא תצא אשה וכו', משמע דאתנא קמא דאמר, הרי כבר נאמר תועבה היא וכו', מהדר ואמר דשפיר משמע קרא דתועבה היא, לקרא דלא יהיה כלי גבר. דאפילו לא שינתה דבר מכל מלבושיה, אלא שנתנה כלי זיין עליה, וכן האיש אפילו לא שינה דבר אלא שתיקן בתיקוני אשה, אסור מפני שהם מהדברים המביאים לידי תועבה כדפרישית, עכ"ל. [נראה שצריך לפרש כוונת דבריו, שהכי מהדר ליה ראב"י, שמאחר שיש לדרוש שאסור לאשה לילך אם כלי זיין, אם כן ממילא אי אפשר לפרש תועבה כדברך, שהליכה בכלי זיין בין האנשים לפירושך אינו תועבה. אלא צריך לפרש שהתועבה היא שהוא יגרום לכך, וזה אפשר אף בכלי זיין, שמתחיל בדבר קטן ומשם הולך ומתגדל.]

סתם בגדים

ב. וסבר הב"י כדבר פשוט שמאחר שזה הבנת גדר האיסור, כשכתב הרמב"ם שאסור עידי איש לאשה, ועידי אשה לאיש, כל שכן בגדים ממש של אחד לשני אסורים. שהרי האיסור הוא שלא יבא לידי תועבה, ואם לבישת עידי אשה, ואף עיד אחד, כבר מביא לידי תועבה כל שכן בגד ממש וז"ל, וכל שכן דהיכא דהחליפו שמלותיהם דהוא מביא טפי לידי תועבה דאסור אף על פי שאינו יושב בין הנשים עכ"ל.

החילוק שבין עידי אשה והעברת שער

ג. אם הבנה זו פירש לן הב"י החילוק שבין העברת שער ללבישת עדי אשה. שכיון שהאיסור הוא מחמת שיבא לידי התועבה של עירוב האנשים ונשים באופן שאינם ניכרים, רק יבא לכך אם המלבוש הוא ניכר לרואים אותו, אבל אם הוא בסתר, לא יבא לידי תועבה.

וזה לשונו, מיהו הני מילי במחלף באחד מהדברים הניכרים שהם מבדילים בין אשה לאיש אבל בדברים הנסתרים מן העין אף על פי שהם משונים באיש מבאשה כיון שאינם נראין לעין לא אתי לאיחלופי בהו מאיש לאשה לפיכך אינם בכלל איסורא דקרא דהא לא אתי בהו לידי תועבה כלל, עב"ל.

ולכאורה צריך עיון בפירוש זה, שאם הטעם שאסור אף בגד אחד הוא משום שיבא לידי תועבה, שכך הוא דרך היצר, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שיבא ללבוש כל הבגדים. אם כן גם אם הבגד הוא בסתר נאמר הכי, שכבר מרגיל עצמו בלבישת אשה. ואולי אפשר לפרש שאין זה מספיק שלובשו בינו לבין עצמו, אלא שמאחר שאיש לובש בגד אחד כאשה, אפשר לו להתערב אם הנשים בקירוב יותר, שהוא כבר עשה קצת כמותם, ומזה יולד לו בדעתו לעשות עוד קצת כמותם, עד שילבש לגמרי כמותם.

ודברי הב"י כשבא לפרש נקודה זו הם קצת סתומים, שאחר שפירש כוונת תועבה כנ"ל שיבא לידי תועבה, כתב וז"ל, ואף על פי שאינו מחלף אלא בדבר אחד ובכל שאר דבריו הוא ניכר יפה אפילו הכי אסרתו תורה, דומיא דכלי זיין דאשה, שאע"פ שבשאר דברים מינכר שפיר שהיא אשה אסור, שכל שהוא מחלף אפילו בדבר אחד אסור, עכ"ל. הרי נראה שבא לפרש נקודה זו, אבל סתם ואמר שכל שהוא מחלף אפילו בדבר אחד אסור, ולא ביאר טעמה מאי. וקצת משמע שרצה לומר שהוי כמו לא פלוג התורה, וזה קשה לומר, ואולי כיון למה שפירשנו, וצ"ע.

פירוש הסוגיא

ד. לפי הבנה זו הב"י פירש הסוגיא ממה שקשה על הרמב"ם כנ"ל, וז"ל, ואפשר לומר דהרמב"ם מפרש, דכי אמרינן מבעי ליה לכדתניא, לא יהיה כלי גבר וכו', שרבי אליעזר בן יעקב נמי מצי דריש ליה לקרא. דעד כאן לא אסר רבי אליעזר בן יעקב לתקן בתיקוני אשה, אלא במידי דמינכר דומיא דלבישת כלי זיין דאשה, אבל היכא דמטמר, כגון בית השחי ובית הערוה, אינו בכלל זה, עב"ל. וכוונתו מבוארת שהגמ' הקשה על שיטת התנא שסוברת שהעברת שער הוא רק דרבנן, כיצד דורש הלאו של לא ילבש. ועל זה בא התרצן באומרו, מבעי ליה לכדתניא, ולפי הנ"ל, אין לפרש כוונתו כדסלקא דעתיה מעיקרה, שרצה לומר שהולך דוקא לפי התנא קמא של הברייתא, אלא כוונתו שהולך כפי כל השיטות של ברייתא זו. שאף לראב"י אתי שפיר, שרק אסר דברים שבגלוי אבל לא דברים שבסתר.

הב"ח ברמב"ם

גדר האיסור, ושאר בגדים

א. – ב. הב"ח פירש שגדר האיסור של לא ילבש הוא לבישת דברים שהוא לנוי וקישוט של אשה לאיש, ולבישת דברים שהם לנוי וקישוט של איש לאשה, וכשלובשים בכוונת התדמות להאחר. אבל לבישת סתם בגדים של נשים, שאינם בגדי נוי, לאיש, ואיפכא לאשה, אינם אסורים. וזה מקצת לשונו, דאף להתדמות אין איסור אלא בדברים שהם עשויין לנוי ולקישוט, וכדאיתא בספרי וכו', אלמא דאין איסור אלא במה שנעשה לקישוט של נשים וכן כתב רש"י וכו', וכ"כ הרמב"ם לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע וכו' משמע שאין איסור באשה כי אם מצנפת וכובע ושריון וגילוח שער ראש כמו באיש שכל אלה הם נוי וקישוט לאיש וכן אסור לאיש ללבוש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין עושין אותן נוי וקישוט כי אם לאשה, וכו',

עב"ל. וראייתו מכל אותם מקומות, הספרי, ורש"י, והרמב"ם, שכולם רק זכרו דוגמאות של דברים שהם לנוי וקישוט, אבל סתם בגדים לא זכרו בדבריהם.

וזה היפך סברת הב"י, שסבר כנ"ל שאם עידי נשים אסורים כל שכן סתם בגדים. וכנ"ל למד הכי משום שבזה היה הבנתו בגדר האיסור, שלא יבא לידי תועבה, אם כן כל שכן אם לובש ממש כמותם, שיבא לידי תועבה. והב"ח לא פירש לן במה נחלק עם הב"י בזה, ולמה לא סבר כהבית יוסף, שבגדים הם כל שכן מעידים. וגם משמעות דברי הב"ח שסבר שאף אם לובש ממש כמו אשה בכל בגדיו, אם היו הבגדים פשוטים, שאינם לנוי, לא עבר על איסור זה (ומשמעות זו הש"ך שם ס"ק ז' דייקו בדבריו, וחלק עליו בזה, ויבואר לקמן בע"ה). אם כן קשה לומר שלמד כהב"י שהאיסור לראב"י הוא שלא יבא לידי תועבה, שאם הוא מלובש כמו אשה עד שאין ניכר, בודאי יבא לידי תועבה, יותר מאם לובש עידי אשה אחת.

ואפשר שהב"ח למד גדר האיסור כמו המשמעות של ספר המצוות לרמב"ם, והביאו הב"ח לראיה לדבריו שרק אסור בגדי קישוט, עיי"ש. וזה לשון ספר המצוות וז"ל, והמצוה הל"ט היא שהזהירו גם כן מהמשך אחר חקות הכופרים שתהיינה הנשים לובשות בגדי האנשים, ותתקשטנה בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה, לא יהיה כלי גבר על אשה, עב"ל. ושם כתב במצוה מ' כעין זה וז"ל, והמצוה הארבעים וכו' ודע שזאת הפעולה, כלומר היות הנשים מתקשטות בתכשיטי האנשים או האנשים בתכשיטי הנשים, פעמים תיעשה לעורר הטבע לזמה כמו שהוא מפורסם אצל הזונים ופעמים ייעשה למינים מעבודת עבודה זרה כמו שהוא מבואר בספרים המחוברים לזה, עב"ל. הרי פירש לן הרמב"ם שיש שני ענינים לאיסור זה, חד שהוא מעורר הטבע לזימה, וכן היו עושים אותו לעבודה זרה. אם כן אין המשמעות שהאיסור הוא שלא יבא לידי תועבה, של עירוב אנשים ונשים באופן שאין ניכר. אלא או שהוא אסור שלא נעשה כמעשה עובדי כוכבים, ולטעם זה ודאי שאין עוד כל שכן לומר שאסור סתם בגדים. וטעם שנית, שהוא אסור שלא לעורר הטבע לזימה, ואף לטעם זה אין עוד כל שכן, שאפשר שרק אם לובש דברי קישוט מעורר הטבע לזימה. ואף שאין דורשים טעמה דקרא, דהיינו שאי אפשר לחדש דינים מתוך הבנת טעם המקרא. הכא אדרבה אין אנו דנים אם לחדש דינים מחמת טעם המקרא, אלא אנו דנים אם אין לחדש דינים מחמת טעם המקרא. כוונתי שהכא רק אמרו חז"ל שאסור דברי נוי וקישוט, אלא שאנו דנים אם נאמר שהוא כל שכן לאסור אף סתם בגדים, אם כן אם אין לנו ראייה שהוא כל שכן מניין לנו לחדש זאת.

החילוק שבין לבישת בגדים והעברת שער

הב"ח פירש החילוק שבין לבישת בגדי נוי שהוא איסור תורה, והעברת שער שהוא רק דרבנן, אחרת מהב"י. שהב"י חילק בין בגדים הנראים לבגדים המכוסים, אבל הב"ח על פי הנ"ל נראה שלא יסבור חילוק זה. שעל פי הנ"ל אין טעם איסור זה שלא יבא לידי תועבה, אלא שלא לעורר טבע הזימה, ועשות כמעשה עובדי כוכבים, אם כן אף בבדים מכוסים שייך זה. אלא פירש החילוק בדרך אחר וז"ל, והא דמפרש רבי אליעזר בן יעקב ולא ילבש גבר וגו' שלא יתקן איש בתיקוני אשה, אינו אלא כגון לראות במראה, וכיחול ופירכוס, וכיוצא בזה, שהוא נוי וקישוט לאשה, אבל הסרת שער בית השחי והערוה אינו לנוי, אלא להסיר הלכלוך והמיאוס, עב"ל.

ולכאורה כוונתו שכוונת אנשים בהעברת שער משם הוא להסיר הלכלוך והמיאוס, ואם כן סבר כנ"ל שאין זה אסור, שרק אסור הנעשה לשם דמיון לנשים. אבל הנשים אפשר ששפיר יודה הב"ח שעושים זאת גם לשם נוי וקישוט, והכי לכאורה מסתברא טפי לומר, שמשום הכי אסרוהו החכמים, לאנשים לעשות זאת, ולא התירוהו לאנשים שלא ראו צורך מספיק לזה.

פירוש הסוגיא

הב"ח פירש שקושיית הגמ' ותנא קמא (הסוברת שהעברת שער הוא רק מדרבנן מאי דריש בפסוק של לא ילבש, קושיא זו רק היה קשיא ללישנא בתרא, אבל ללישנא קמא דגמ' שפיר היה קשיא להם לתרץ קושיא זו. והתירוץ הוא כנ"ל שאין עושים זאת לשם התנאות כאשה, אלא להעביר הלכלוך. ונראה שרצה לומר, שללישנא קמא שהיה פשוט שאין מי שיסבור שהבערת שער מדאורייתא, שפיר פירשו הטעם כנ"ל. אבל ללישנא בתרא שהוכרחו לומר שהעברת שער מדאורייתא לרבי יוחנן ולחד ברייתא, אם כן זה מוכיח שלא כמו שסבר הלישנא קמא שרק אסור אם עושים לשם נוי, שאם כן לא היה איסור דאורייתא בהעברת שער. ולכן הוצרכו לומר שהברייתא הסוברת שהיא רק דרבנן מפרשת כהתנא קמא שרק אסור אם הולך אצל הנשים. אבל ללישנא קמא לעולם לא היה קשה, וכיון שהלישנא קמא אזיל אף כשיטת ראב"י, וכוותיה פסקינן בכל מקום, פסק הרמב"ם הכא כלישנא קמא.

ואף שהדוחק מבואר בפירוש הב"ח בזה, שאם כן, גם הלישנא בתרא היה יכול לתרץ שסבר התנא קמא שהוא רק אסור מדרבנן, משום שאין מכונין לנוי. שעל נקודה זו לא נחלקו, אם רק אסור אם עושה זאת לשם נוי אשה, או אף לשם דבר אחר. מכל מקום סבר הב"ח שכך הוא דרך הש"ס לפעמים שלחד לשון לא היה קשה בכלל, ורק ללשון שני קשה, והביא ראיה לדבר זה עיי"ש. גם אפשר לומר שלא ניחא ללישנא בתרא לפרש הכי, שאם כן יצא שנחלקו במה מכונין סתם אנשים, אם לנוי, אם להעביר המיאוס, ודוחק לפרש שיחלקו בהכי.

החכמת אדם ברמב"ם

גדר האיסור

א. החכמת אדם כלל ע' בבינת אדם שאלה צד', לומד שהתנא קמא ורבי אליעזר ב"י נחלקו לגמרי בפירוש למה נקרא לבישה זו תועבה. שהתנא קמא סובר כנ"ל שהלבישה לחוד אי אפשר לומר שנקרא תועבה, ולכן היה מוכרח לחדש שאיסור הלבישה הוא דוקא אם הולך בין הנשים בלבישה זו. וראב"י חולק וסובר ששפיר מלמדת התורה שעצם הלבישה הוא תועבה. הבינת אדם שם כותב זאת כמה פעמים, ראשונה כתב זאת בביאורו מה דסבירא ליה שפשטות הפסוק הוא שאף לבישה לחוד אסור, ודלא כדמשמע מהב"ח שפשטות הפסוק הוא כדברי התנא קמא לבישה והליכה בין הנשים, וז"ל הרי להדיא דאדרבה פשטא דקרא הוא כר' אליעזר בן יעקב, וכן הוא באמת שהרי סתם כתיב בתורה לא ילבש, והלבישה זאת קרוי תועבה, וכי כתיב שלא ישב בין הנשים. ומכל שכן לרמב"ם שהבאתי שכתב הטעם משום חוקות העמים, ואם כן מה ענין לשבת בין הנשים, עכ"ל. וביותר ברירות חזר לזה פעם שנית וכתב זאת

להלן מזה וז"ל, ועוד צריך עיון על דברי הב"ח, דהא גבי שעטנז דכתיב נמי לא תלבש שעטנז. וכבר כתבתי לקמן סימן צ"ז בשם הט"ז והש"ך, דכל שהוא דרך לבישה אסור, אפילו להציל מגשמים, והארכתי שם בראיות ברורות עיין שם. ואם כן הוא הדין הכא, כיון דקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב, דתועבה דקרא לא קאי על לשבת בין הנשים כדעת התנא קמא, אלא דהלבישה היא תועבה. ואם כן, מאי שנא אם לובש מפני הגשמים או לנוי, עכ"ל.

מבואר שסבר החכמת אדם שכיון שלראב"י עצם הלבישה הוא נקרא תועבה אם כן אין מקום לומר שרק אם עושה זאת לכוונת קישוט יש איסור. שאם היה האיסור מחמת תועבת עירוב הנשים והאנשים, בכי האי גוונא, אז היה שומע שיש לחלק בין אם עושה זאת לכוונת לבישה כמותם, או לא. שם עושה זאת לכוונת קישוט אז הוא מביא לידי תועבה, אבל אם עושה לכוונה אחרת, אז לא יבא לידי תועבה. אם כן חולק על פירש הב"י שכנ"ל למד שאף לראב"י האיסור הוא מחמת שיבא לידי התועבה של עירוב הנשים והאנשים, ולדידיה עצם הלבישה הוא תועבה. וגם חולק על הב"ח, שאיך מחלק בין אם עושה זאת לכוונת קישוט או לא מאחר שעצם הלבישה היא תועבה לא איכפת לן בכוונתו. ולפי המבואר לעיל בשיטת הב"ח, קושייתו יותר חזקה. שלעיל ביארנו שהטעם שהב"ח לא למד כהב"י שיש כל שכן שסתם מלבושים אסורים, הוא משום שלמד כהרמב"ם בפירוש המשניות שהאיסור מחמת שזה מעורר הכח לזימה, וגם עושה כעובדי ע"ז. אם כן לכאורה גם הב"ח יודה שעצם הלבישה הוא תועבה מחמת דברים אלו. ועל זה מקשה החכמת אדם שאי הכי שאתה מודה שעצם הלבישה הוא תועבה, מה איכפת לן מה הוא כוונתו. והחכמת אדם מביא ראיות לזה, ובע"ה נשוב לעיין בפרט על היתר זה של כוונה ונחזור לראייתו.

סתם בגדים

החכמת אדם למד כהב"י בזה שאין שום ראייה מזה שהרמב"ם רק כתב דוגמאות של קישוט ונוי, שיש לומר שכוונתו שכל שכן סתם בגדים אסור. ועוד מביא ראייה שכך הוא משמעות הרמב"ם בספר המצוות במצוות הנ"ל, וז"ל, וכן מדויק מה שכתב בספר המצוות שתהיינה הנשים לובשות בגדי אנשים ושיתקשטו וכן בסימן מ' וכל אדם שיתקשט או ילבש הרי שכפל לשונו. דלבישה לחוד וקישוט לחוד ומה שמסיים שיתקשט היינו אפילו שיתקשט ועל כל פנים מרמב"ם אין הוכחה כלל, עכ"ל. עוד מסיק בזה וז"ל, וכן כתב החינוך סימן תקמ"ב ותקמ"ג להדיא דאשה שלובשת בגד המיוחד לאיש וכן להיפך לוקה וכן כתב הטור סתם וכיון דהטור כתב סתם ובחינוך כתב להדיא לאיסור ומדברי רמב"ם אין הכרע וכלל הוא בפוסקים דאם פוסק אחד כתב דבריו בהדיא והשאר סותמין דבריהם למדין הסתם מן המפורש, עכ"ל. עוד כותב פירוש רחב לפרש דברי התנא קמא וראב"י, שלפירושו מוסבר היטב שיטת כל אחד, ויוצא שלראב"י שניהם אסורים מלבושים וגם קישוטים. והוא רצה להכניס פירושו בדברי הסמ"ג, אבל משמעות דבריו שהוא באמת סובר שכך הוא גם שיטת הרמב"ם. ובע"ה אביא דבריו כשאביא דברי הסמ"ג, וצרף לכאן.

החילוק שבין בגדים לשער

החכמת אדם אינו מבאר דבר זו. ולכאורה על פי הנ"ל אינו סובר כחילוק הב"י, שחילק בין דבר מכוסה לדבר מגולה. שהרי חילוק זה כנ"ל הוציאו הב"י על פי הבנתו, שאף ראב"י

מודה לתנא קמא שהתועבה הוא מחמת עירוב הנשים והאנשים, אלא דסבר שאסור אם יבוא לידי עירוב. וממילא רק אסור בגדים שהוא בגלוי, אבל דבר שמכוסה לא יבא לידי עירוב. אבל כנ"ל החכמת אדם לא סבר הכי, אלא שהלבישה בעצם הוא תועבה, אם כן מאי שנא בגד מכוסה מבגד מגולה. אבל יכול לפרש כמו שפירשו הב"ח לכאורה שיש היתר מחמת שאינו עושה זאת לשם קישוט אלא להעביר המיאוס. ואף שחולק על הב"ח שאין לחלק בכוונתו, רק חולק על דברים שלובשם, אבל דברים שהוא רק קישוטים, מודה לו, וכדיבואר לקמן בע"ה.

פירוש הסוגיא

גם בזה לא נכנס החכמת אדם ולכאורה גם זה יכול לבאר כמו הב"ח, שרק היה קשה ללישנא בתרא איך ילמוד התנא קמא שמתיר העברת שער מדאורייתא את הפסוק, אבל ללישנא קמא היה ניחא שיש לומר שאין זה איסור תורה שאין עושה זאת לשם נוי.

הסמ"ג

וז"ל, ולא ילבש גבר שמלת אשה. גרסינן בפרק שני נזירין, אמר רבי יוחנן המעביר שער של בית השחי ובית הערוה לוקה, משום לא ילבש גבר וגומר. סבר לה כר' אליעזר בן יעקב, שמפרש הלאוין כן שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה, ולא יתקן איש בתיקוני אשה. והלכה כרבי אליעזר בן יעקב בכל מקום, וכן תירגם אונקלוס, ולא יהא תיקון זיין דגבר על איתתא, ולא יתקן גבר בתיקוני איתתא. והא דתניא העברת שיער מדברי סופרים, כתנא קמא דרבי אליעזר בן יעקב, דמפרש המקרא כפשוטו, שלא ילבש איש מלבושים המיוחדים לנשים, כגון צעיף וקיינשא, וכיוצא בו, לשבת בין הנשים, לניאוף, וכן אשה לשבת בין האנשים. ואומר אני, שרבי אליעזר בן יעקב נמי מודה בזאת לתנא קמא, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, עכ"ל.

מבואר שלמד הסוגיא כפשוטו שתירוצי הגמ' הוא שהשאלה אם העברת שער דאורייתא או דרבנן הוא תלוי במחלוקת שבין התנא קמא וראב"י. שלתנא קמא שהאיסור הוא רק אם הולך בין הנשים וכו', אם כן בהעברת שער לחוד אין איסור, שאין זה תועבה, שאף אם הולך בין הנשים עדיין ניכר שהוא איש. ולראב"י שאוסר אם מתקשט כנשים, אף אם אין הולך בין הנשים, הוא הדין העברת שער יהיה איסור דאורייתא.

אבל על סיום דבריו נחלקו הב"י והחכמת אדם, והב"ח בפירושו כל אחד לשיטתו. שמביא שיטת התנא קמא שרק אסור אם הולך בין הנשים, ואחר כך מסיק, "ואומר אני שגם ראב"י מודה בזה". ואביא דברי הב"י והב"ח והחכמת אדם בפירושו:

הב"י וז"ל, וקאמר סמ"ג שנראה לו דרבי אליעזר בן יעקב לאוסופי על תנא קמא אתא לחייב באשה היוצאת בכלי זיין ובאיש המתקן בתיקוני אשה דלא משתמעי לתנא קמא מקרא אבל ודאי מודה הוא דקרא אסר לאיש ללבוש מלבושים המיוחדים לנשים כדקאמר תנא קמא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, עכ"ל. הרי דפירש דברי הסמ"ג שכוונתו לומר שראב"י מודה לתנא קמא שאף מלבושים אסורים ולא רק קישוטים, אבל אינו רוצה לומר שמודה גם בזה לתנא קמא שמלבושים רק אסורים אם הולך בין הנשים, שהרי לראב"י אף אם אין הולך אצלם אסור.

הב"ח וז"ל, ואומר אני שרבי אליעזר בן יעקב נמי מודה בזאת לתנא קמא שאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל. מדקאמר ואומר אני וכו', אלמא דהוה אמינא דלרבי אליעזר בן יעקב, אין הלאו נאמר אלא במה שהוא עשוי לנוי ולקישוט, ותיקוני האשה והאיש, אבל אין איסור בלבישת המלבושים, ולילך בין הנשים, או אשה בין האנשים. לכך אמר ואומר אני וכו', דאף במלבושים שאינן עשויין לנוי ולקישוט, אלא ללבישה, מודה רבי אליעזר בן יעקב לתנא קמא, שאסור ללבשם, וְלִילֵךְ בין הנשים והאנשים, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. אלמא דבלבישה לחוד, ושלא לילך בין הנשים והאנשים, אין איסור כלל לדברי הכל, עכ"ל.

מבואר שהוא לומד בפירוש דבריו שרוצה לומר שמודה לדברי התנא קמא לגבי שאר בגדים, אף שאין אוסרים ללבשם, אבל ללבשם ולילך בין הנשים מודה דאסור. וגם נראה כמביא ראיה לשיטתו שרק אסור דברי נוי וקישוט. שהרי הסמ"ג בא לחדש דבר, שכתב ואומר אני שראב"י מודה לתנא קמא בזה, אם כן משמע שבלא חידושו היינו אומרים שסתם בגדים הם מותרים. ולפי שיטת הב"י איך היה הוה אמינא כזאת הרי סתם בגדים הם נלמדים מקל וחומר מקישוטים. אלא רואים שבאמת שאר בגדים אינם אסורים, ואם כן היה הוה אמינא שאף אם לובשם והולך בין הנשים שאין איסור. לזה בא הסמ"ג בחידושו לומר שעל כל פנים בכי האי גוונא שהולך בינם, מודה ראב"י שאף שאר בגדים בכלל האיסור. ויוצא מדבריו שהוא לומד בסמ"ג שפשטות הפסוק הוא שאסור ללבוש ולילך בין הנשים. וזה צריך עיון איך הוא פשטות הפסוק שלא זכר בזה הליכת בינם. וצריך לומר שכוונתו שמאחר שכתוב תועבה היא, מודה שפשטות כל הפסוק כשהוא נלמוד ביחד, לאסור לבישה כמותם כשהולך בינם, אבל דורשים לאסור אף יותר מזה, אף מתקשט כמו השני.

החכמת אדם מאריך בפירושו, וסבר שלפירושו גם כיון הב"י אלא שקיצר. ובראשית דבריו מקשה על הב"ח איך סבר שפשטות הפסוק מדובר שהולך בינם, הרי הראשונים כותבים שפשטות הפסוק הוא אף אם אין הולך בינם עיי"ש. וזה מקצת לשונו, והנה לתנא קמא ודאי אסור כל המלבושים, אף שאינן עשויין לקישוט ולנוי, כיון שלובש להתדמות לאשה. מה שאין כן לר' אליעזר בן יעקב, דמפרש כתרגום אונקלוס, משמע דאינו אסור אלא מה שהוא לקישוט ולנוי, אבל מה שאינו לנוי, אף שהוא מלבוש מותר, דכן משמע פשטא דלישנא דר' אליעזר בן יעקב.

ולפי זה פשטא דקרא משמע בחדא כתנא קמא, ובחדא כר' אליעזר בן יעקב. דלר' אליעזר בן יעקב דמפרש דוקא לקישוט, והיינו פשטא דרישא דקרא, לא יהיה כלי גבר, כתרגום אונקלוס. אבל סיפא דכתיב ולא ילבש גבר וכו', אינו משמע כדבריו בזה, דמזה משמע דאף שאינו לנוי אסור, כיון שהוא מלבוש, והיינו כתנא קמא. אלא דתנא קמא סבירא ליה דאינו אסור אלא לישיב בין הנשים, זה לא משמע פשטא דקרא, וכמו שכתבו תוספות ורא"ם והגהות מיימוניות. וזהו כוונת הסמ"ג, דכתב דקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב, דאפילו קישוט חייב, בלא לבישה. וכו'.

ולכאורה יש לומר דלר' אליעזר בן יעקב אינו אסור, אלא דוקא מה שהוא לתכשיט, והוא מיוחד לאיש או לאשה, בזה חייב, אבל כשלוש בגד שאינו לנוי, מותר. על זה כתב הסמ"ג דליתא, דבודאי ר' אליעזר בן יעקב מודה בזה לתנא קמא, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וכסברת תנא קמא דבגד, אפילו אינו לנוי

אסור. אלא דר' אליעזר בן יעקב פליג אתנא קמא, דסבירא ליה דאינו אסור אלא דוקא לישב בין הנשים. ואם כן, אינו אסור אלא כשלושב כל מלבושי אשה, עד שאינו ניכר כלל אם הוא איש. וזה אינו פשטא דקרא, ולכן פליג ר' אליעזר בן יעקב, וסבירא ליה דקרא הכל כפשטא. דרישא דקרא, לא יהיה, מיירי אפילו דבר שאינו בגד, אלא לנוי ככלי זיין, כתרגום אונקלוס, אסור לאשה, והוא הדין להיפך לאיש. ובסיפא דקרא, באשה, דאסור אפילו בגד אחד המיוחד לאיש, אף על פי שאינו לנוי אסור, כדכתיב לא ילבש, וכפשטא דקרא, והוא הדין להיפך לאיש, עכ"ל.

נראה שעיקר פירושו בסמ"ג הוא בשני דברים, חדא, שזה שמשמע מהסמ"ג שיש הוה אמינא שרק קישוטים אסורים ולא בגדים, וכמו שדייק הב"ח. זה נכון, והוה אמינא זו בא מכח פשטות דרשת ראב"י, שדורש הפסוק שתיקוני איש ואשה אסורים. ובאמת זה ניהא שפיר לפי מהלך החכמת אדם שסבר כנ"ל שראב"י פירש תועבה דקרא, שעצם הלבישה הוא תועבה. אם כן צריך לברר איזה מין לבישה הוא תועבה. ומכיון שמשמעות דרשות ראב"י שרק אסרה תורה תיקונים, אם כן יש מקום לומר שרק זה אסרה תורה. אמנם לפי פירוש הב"י שהתועבה הוא מחמת שהלבישה יביא לידי תועבה, אם כן קשה להבין מה היה ההוה אמינא לומר שרק קישוטים אסורים, הרי אם קישוטים אסורים כל שכן מלבושים. אבל באמת אין זו קושיא כלל, שהב"י כתב זאת לברר שיטת הרמב"ם שפסק שהעברת שער הוא רק דרבנן, ולבישת קישוטים הוא דאורייתא. וכדי לפרש זאת כתב שהרמב"ם סבר שכוונת תועבה הוא שלא יבא לידי תועבה, ולכן קישוטים שבגלוי אסורים שיבא לידי תועבה, מה שאין כן קישוט נסתר לא יבא לידי תועבה. אבל לפי הסמ"ג לכאורה על כרחך אי אפשר לפרש כזאת, שלשיטתו אף קישוטים שבסתר אסורים מדאורייתא. אם כן שפיר יש לומר שיודה הב"י שלפי שיטת הסמ"ג, ראב"י מפרש שעצם הלבישה הוא תועבה, ושפיר יש הוה אמינא שרק מה שדרש ראב"י הוא האסור, אבל בגדים לא שמענו.

ושנית מבאר לן החכמת אדם שזה שלמד הסמ"ג שראב"י מודה לתנא קמא, מכח שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, אין הכוונה לזה שלמד התנא קמא שהפסוק אוסרת לבישת בגדים והולך ומתערב בין הנשים, שבאמת אין זה פשטות הפסוק. אלא כוונתו לזה שרואים שהתנא קמא על כרחך פירשה את סוג הלבוש שאוסרת התורה כפשוטה, שהוא בגדים. ורק מפני זה היה מסקנת התנא קמא שהכוונה ללבוש ולהתערב בינם. שאילו למד שמדובר רק בקישוטים, איך יערב בינם, אם עיקר בגדיו הם כאיש, הרי ניכר שאין הוא אשה. לזה אמר הסמ"ג אומר אני שגם ראב"י מודה לזה כיון שכך הוא פשטות הפסוק.

זה עיקר פירושו כדי לתרץ דברי הב"ח, אבל מוסיף גם הרבה ביאור שבאמת פשטות הפסוק לגמרי כראב"י, שרישא של הפסוק מלמדת שאף כלים אסורים, והיינו קישוטים, כמו כלי זין לאיש. וסיפא מלמדת שאף סתם בגדים אסורים, כפשטות מילים, שמלת אשה.

הרי"ף והרא"ש

הרי"ף מכות דף ד. מביא דברי רבי יוחנן, דהעברת שער בית השחי ובית הערוה לוקה, ומפרשו שהכוונה מדרבנן, וכלישנא קמא דרבי יוחנן. אבל משמיט כל השקלא וטריא של הגמ' הנ"ל, לפרש כיצד דורש התנא שסבר שהעברת שער מדרבנן, הפסוק של לא ילבש.

וגם אינו מביא כלל המחולקת שבין התנא קמא ורבי אליעזר ברבי יעקב, המובא בברייתא הנ"ל. ועל פי מה שנתבאר ברמב"ם, זה שפוסק שהעברת שער דרבנן אין זה ראייה שיפסוק כהתנא קמא דראב"י, שרק אסור אם לובש והולך בינם. וגם ממה שנתבאר, לכאורה יפסוק כראב"י, וכמו שפסקו הרמב"ם והסמ"ג, כהכלל שההלכה כראב"י. אבל עדיין צ"ע שהרי בלי דברי ראב"י לא ידעינן שאף קישוטים אסורים. ואף שנוכל ללמוד שקישוטים אסורים על כל פנים מדרבנן, מזה שאסור להעביר שער, אבל עדיין היה לו להביאו להשמיענו שיש אסור דאורייתא בזה. ומדין מלקט שער לבן מתוך שחורות דשבת צד:, שהוא אוסר אף בחול, והביאו הרי"ף, גם כן אין מבואר שהוא איסור תורה, שנחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד. ואין לומר שהרי"ף לא נחית לבאר מה האסור מדאורייתא ומה האסור מדרבנן, שהרי לגבי שער ביאר זאת. וכן על הרא"ש יש כמעט כל קושיות אלו שהוא כתב בזה קרוב לרי"ף שם במכות.

ואולי התם במכות בא לפרש הלכות העברת שער, שקאי על מה שהביא שם הסוגיא של השחתת פאת הראש והזקן, ועל זה מביא תשלום דיני העברת שער, שהוא העברת שער משאר הגוף. אבל לא נחית לפרש לן כל דיני לא ילבש גבר, ולכן לא חש להביאו. אבל עדיין צריך עיון לכאורה כי לא הביא שאר דיני לא ילבש במקום אחר, ועל כן היה נראה שהיה לו להביאו שם, וצ"ע.

הפוסקים

שולחן ערוך יורה דעה סימן קפב' סעיף א, וה'

א המעביר שער בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, היו מכין אותו מכת מרדות.

ה לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו (ממלבושי האיש לפי מנהג המקום ההוא), (טור) או שתגלח ראשה כאיש. ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב במקום שאין לובשין אותם הכלים ואין משימין אותו החלי אלא נשים. הגה: ואפילו באחד מן הבגדים אסור, אף על פי שניכרים בשאר בגדיהם שהוא איש או אשה (ב"י).

אם כן פסק בסעיף א' שהעברת שער הוא רק דרבנן, ובסעיף ה' מביא לשון הרמב"ם שאסור עידי איש ואשה, אבל אינו מביא סיום דבריו שאם עשה זאת חייב מלקות מדאורייתא. אבל אף שלא הביא סיום דבריו היה נראה שבא לפסוק כמותו, שכך מבואר ממה שכתב בב"י. ששם לא הביא שום דעה בראשונים שפוסקת כהתנא קמא ושהוא רק איסור דרבנן, וכך הבינו כוונתו הגר"א שם ס"ק ו'. גם לא הביא מה שהבין בב"י בשיטת הרמב"ם והסמ"ג שאף סתם בגדים אסורים, מכל שכן. אבל הוא קצת משמעות הרמ"א, שכתב, ואפילו באחד מן הבגדים. אבל באמת אין זה מוכח שאפשר שקאי על הבגדים שהשולחן ערוך דיבר עליהם, והם בגדי צבעונים. אבל גם בזה אף שלא הביאו לכאורה כוונתו לפסוק שאף קישוטים אסורים וכל שכן סתם בגדים, וכמו שהיה פשוט לו בב"י, בשיטת הרמב"ם, וכפי איך שפירש דברי הסמ"ג.

הט"ז

הט"ז שם ס"ק ו' כתב וז"ל, ואפילו באחד מן הבגדים כו'. מבואר בבית יוסף דבזה יש מלקות כיון דניכר ההבדל בין איש לאשה משא"כ בהעברת שער בית השחי דאינו ניכר בפרהסיא על כן אין אסור אלא מדרבנן, עכ"ל. אם כן נראה שסבר ככל דברי הב"י ברמב"ם שגם סתם בגדים שלובשים בגילוי בכלל האיסור. שכנ"ל הב"י הוציא חילוק זה שבין גלוי וסתם שמביא הט"ז מכח ההבנה שכוונת התועבה הוא שלא יבא לידי תועבה, ואם כן כל שכן בגדים ממש אסורים.

הש"ך

ז"ל הש"ך שם ס"ק ז', לא תעדה כו'. כ' הב"ח דיש היתר בב' דברים, הא', שאין איסור אפילו בדבר שהוא נוי וקישוט, אלא באשה הלובשת בגדי איש, להתדמות לאיש, ואיש הלובש בגדי אשה, להתדמות לאשה, לנוי וקישוט. אבל אם לובשין כדי להגן מפני החמה, או צנה וכיוצא בזה, מותר. הב', דאף להתדמות, אין איסור אלא בדברים שהן עשויין לנוי וקישוט כו', ע"ש שהאריך, ואין דבריו מוכרחים כ"כ.

ומ"מ נראה דהיינו דוקא בתיקוני אשה, אבל אם לובש ממש בגדי אשה, עד שאינו ניכר שהוא איש, וכן איפכא בכל ענין, אסור. וכ"כ הרא"מ בספר יראים, דאסור ללבוש אפילו דרך עראי, ובדרך שחוק, שהרי לא חילק הכתוב. ולפי שראיתי בני אדם לובשין במלבושי אשה, וגם אשה במלבושי איש, בדרך עראי במשתאות של חתן וכלה, וגם בענינים הרבה כתבתי כן, עכ"ל. ומשמע דבכל מלבושים קאמר, ומיירי בגוונא דפרישית, עכ"ל.

הביא שני קולות של הב"ח, ולא חלק עליהם, אלא כתב שאין הם מוכרחים כל כך. ולכאורה המשמעות של דבריו, שסובר שיש ממש בדברי הב"ח, אלא שאפשר לדחות ראיותיו, שאין מוכרחים כל כך. אבל לא דוחה דברי הב"ח מההלכה.

ואחר כך ממשיך לומר שאף אם נקבל דברי הב"ח שסתם בגדים אינם אסורים, היינו דוקא אם אין לובש כל בגדי אשה (או בגדי איש) עד שאינו ניכר עוד שהוא איש, אבל אם עושה זאת בודאי עבר על איסור דאורייתא. ולשון הש"ך שעובר בכל ענין, ולכאורה משמעותו הוא שבין אם הולך בין הנשים, ובין אם אין הולך בינם, ובין אם עושה זאת לכוונת התערבות עם הנשים, ובין אם עושה לכוונה אחרת, בכל ענין אסור. ורצה להכניס חידוש זאת בדברי היראים. ולכאורה הוא חידוש גדול, ומנין לש"ך לומר זאת כפי הבנת הב"ח בסוגיא. שכנ"ל הב"ח סבר שרק אסור מה שאמר ראב"י בפירוש, שהוא תיקוני איש ואשה, אבל סתם בגדים אינם אסורים. וכבר כתבנו שצריך לומר שלמד דלא כהב"י, שאין כוונת תועבה לראב"י שיבא לידי תועבה, אלא כתבנו שאולי למד, שהאיסור הוא מחמת שמעורר זימה, ועושה כעובדי עבודה זרה. אבל רק אסר מטעם זה קישוטים, לפירוש, ומנין להכניס בפירוש, שיש מקרה אחד שמלבושים שבאמת אסורים, והוא אם לובש כמו הנשים לגמרי.

והב"ח בעצמו סבר שאף בכי האי גוונא מותר, וכמו שמסיים הש"ך ס"ק הנ"ל, והב"ח נדחק בדבריו עיין שם, ע"כ. וכוונתו, שהב"ח הביא יראים זו, וכתב שדבריו משמע שאף סתם בגדים אסורים. אבל לא רצה לקבל זאת, אלא דחק בדברי היראים וז"ל, ולכאורה משמע דבכל

מלבושים שחלוקים באיש מבאשה אסור, וזה ודאי אי אפשר, כמ"ש בסמוך. אלא דהרב נסמך על מה שכתב תחלה בדבריהם שהם תיקונים ונוי ויופי לאשה כמו גילוחי דבית השחי והערוה הוא דאסור ועל זה אמר הילכך יזהר אדם שלא יתקן עצמו בתיקוני נשים וכו', עכ"ל. מבואר שלב"ח אף בבי האי גוונא היה פשוט שאין איסור.

ונראה שצריך לומר שלמדו הש"ך מדברי הסמ"ג, שכך למד כוונת סוף דברי הסמ"ג, כשאמר הסמ"ג, ואומר אני שמודה ראב"י לתנא קמא, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וסבר הש"ך שפירושו שהתנא קמא למד כוונת לא ילבש גבר, כפשוטו של הפסוק, שאסור ללבוש כמו אשה בכל בגדיה. ועדיין היה קשה לתנא קמא שאין זה נקרא תועבה, ומשום הכי התנא קמא למד שכוונת הפסוק ללבוש כמו אשה בכל בגדיה, ולילך בינם. אם כן מודה ראב"י לתנא קמא שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ואסור ללבוש כמו אשה לגמרי. אבל לא סבירא ליה קושיתו של התנא קמא שאין זה נקרא תועבה, שסבר שעצם הלבישה הוא תועבה. ומהלך זו קרוב למהלך הב"ח, אלא שהב"ח למד כוונת הסמ"ג שפשוטה של הפסוק הוא ללבוש כמו אשה ולילך בינם, והש"ך חולק שאין זה פשוטה של הפסוק לפי ראב"י. אבל מודה הוא לכפי איך שהתנא קמא למד את פירוש המילים של לא ילבש, שהוא שלא ילבוש לגמרי כמותם.

אבל עדיין צ"ע שאם באמת זה מקור הש"ך למה לא הביא דברי הסמ"ג, ולמה הוציא דינו מדיוק ביראים. ואפשר לומר שאין הסמ"ג מספיק מקור לדברי הש"ך. כי הש"ך סובר שאם לובש כמו אשה לגמרי אין שום היתר, לא היתר של סתם בגדים, וגם לא היתר של כוונת אחרת. ואף שיש לומר שלמד עיקר החילוק שבין כל הבגדים לבגד אחד, מהסמ"ג, אבל שלא יועיל כוונתו לדבר אחר אין רואים מהסמ"ג. לכך מביא ראיה מהיראים, שאסור ללבוש כאישה אף שעושה זה רק לכוונת שמחת חתן וכלה.

הגר"א

ז"ל שם ס"ק ו', כראב"י שם, דפליג את"ק שם, דקאמר דוקא לישב בין כו'. וקאמר אפילו בכלי זיין למלחמה, ואף שכל בגדיה בגדי אשה, וכן שלא יתקן כו', וכ"ש בבגדים ממש, דלא כת"ק. ואף שפסק כברייתא דהעברת שער כו', משום דמפרש מש"ש ות"ק כו' לכדתניא כו', ר"ל אף כראב"י דלא אסרו אלא בתיקונים הנראין משא"כ בה"ש ובה"ע ודלא כסמ"ג, עכ"ל. מבואר שסבר ככל דברי הב"י, בפירושו של הרמב"ם. שכוונת הרמב"ם שקישוטים אסורים וכל שכן בגדים, וששאני העברת שער שהוא בסתר.

החכמת אדם

ז"ל כלל צ סעיף א - ב כתיב לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה. מדשני התורה בלישניה, ולא כתב ולא ילבש וכו', ואשה לא תלבש וכו', שמע מינה, דאי כתיב הכי, הוי אמינא דאינו אסור אלא מה שהוא מלבוש, ומדכתיב לא יהיה כלי, משמע אפילו דבר שאינו מלבוש. ולכן האיש הלובש בגדי צבעונין ותכשיטי זהב, במקום שאין לובשין אותן הכלים, ואין משימין אותן התכשיטין אלא נשים. וכו'. וכן האשה המשימה בראשה מצנפת, וכו'. אפילו באחד מן הבגדים, אף על פי שניכרים בשאר בגדיהם, שהוא איש או אשה, חייב מלקות מן התורה, עכ"ל.

פוסק כמו שפירש שיטתו בבינת אדם וכמו שהארכנו לעיל, שחולק על הב"ח, וסובר שגם סתם בגדים אסורים. אבל לא למדו מכל שכן כמו הב"י, שחלק על פירושו בתועבה לראב"י, שאין הוא מחמת שיבא לידי תועבה, אלא שעצם הלבישה הוא תועבה. אלא למד שכן דרשין מן הפסוק, מדשני בלישניה, מכלי לשמלה. וכבר כתבנו שמדסבר הכי לכאורה גם יחלוק על הב"י, בחילוקו בין בגד שבגלוי לבגד מכוסה, שהוא דרבנן, שכנ"ל הוציא הב"י חילוק זה מפירושו שהלבישה מביא לידי תועבה. וגם חולק על הב"ח, וסובר שלגבי בגד אין חילוק בין אם מתכוין להתדמות לנשים, או עושה זאת לכוונת אחרת, וסובר שרק נאמר חילוק זה לגבי עניני קישוט. וחילוק זה שבין אם מתכוין לנוי או לדבר אחר עדיין צריך ביאור, ובע"ה נזכה לכתוב על זה בפרט.

אם כן יוצא שיטתו שמחמיר טובא מהאחרונים (לא בכל פרט, אלא בחד מן הפרטים) הנ"ל.

א. אוסר סתם בגדים, שלא כהב"ח.

ב. אוסר מדאורייתא בגד שבסתר (אין זה מפורש בדבריו וכנ"ל), שלא כהב"י, והט"ז, והגר"א.

ג. אוסר בגדים אף אם עושה לכוונה אחרת, דלא כהב"ח, והט"ז.

הקיצור שולחן ערוך

ז"ל בסימן קעא, אסור לאיש ללבוש אפילו מלבוש אחד של אשה, אף על פי שהוא ניכר בשאר מלבושיו שהוא איש. וכן אסור לאשה ללבוש אפילו מלבוש אחד של איש. ולא לבד מלבושים אסורים אלא אפילו כל תכשיט, וכל תיקון נוי ויופי המיוחד לאשה לפי מנהג המקום, אסור לאיש שיתקשט ויתיפה בו. וכן כל מה שמיוחד לאיש אסור לאשה, עכ"ל.

מבואר שחלק על הב"ח ופוסק שאף סתם מלבוש אסור. ולגבי בגדי שמכוסים, לא מבואר בדבריו, אבל קצת משמע שלמד כהב"י מדפירש שתכשיטים הם החידוש היותר גדול, ולא משום שהם אסורים והוא הדין בגדים, וכמו שפירש החכמת אדם. אם כן אם מפרש שבגדים הם כל שכן מתכשיטים, לכאורה הוא על פי פירוש הב"י, שהתועבה הוא שאתי לידי תועבה, וממילא בגד מכוסה לא יבא לידי תועבה.

עוד בגדר האיסור – בדף הבא

עוד בגדר איסור – אם האיסור הוא המעשה או התוצאה מהמעשה

יש לחקור אם איסור לא ילבש הוא על מעשה לבישה, או קישוט, של נשים לאיש, וכן להיפך, או שהוא על התוצאה מהמעשה, שמחמת שעשה המעשה הוא נראה יפה או מלוכש כנשים.

הסוגיא

גמרא שבת דף צד:

הנוטל מלא פי הזוג בשבת, חייב. וכמה מלא פי הזוג, שתיים. רבי אליעזר אומר, אחת. ומודים חכמים לרבי אליעזר, במלקט לבנות מתוך שחורות, שאפילו אחת חייב. ודבר זה, אף בחול אסור, משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה.

ירושלמי עבודה זרה פרק ב הלכה ב, ותוספתא שם פרק ג הלכה ה

המסתפר מן הנכרי הרי זה רואה במראה, מן הכותי אינו רואה במראה. התירו לבית רבי שיהו רואין שהיו זקוקין למלכות.

הראשונים

הרמב"ם עבודה זרה פרק יב הלכה סוף הלכה י

המלקט שערו לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו משילקט שערה אחת לוקה מפני שעדה עדי אשה, וכן אם צבע שערו שחור משיצבע שיער לבנה אחת לוקה.

הרמב"ם פסק להדין של הגמ' שבת שיש איסור לאיש ללקט לבנות מתוך שחורות, שהוא עידי אשה. ומדין זה הוציא עוד דין שהוא כמותו, שאסור לצבוע שערותיו שחורות. וכתב הכסף משנה שם, שהוא למדו מדין של ליקוט שערות, שהוא הדין, או שהיה לו שום מקור. כלומר לא היה ידוע להכסף משנה שום מקור לדין זה, לכן כתב שלמדו הרמב"ם מעצמו שהוא הדין, דמאי שנא.

אבל לא פסק הדין של הירושלמי, שיש איסור לראות במראה. אבל הרבה ראשונים הביאו ירושלמי זו, וכתבו שהוא אסור, אם אין שום אחד מההיתרים שכתבו ז"ל. התוס' נזיר דף נט. ד"ה גבול, וכן התוס' עבודה זרה דף כט. ד"ה המסתפר, והרא"ש שם סימן יא', והר"ן שם דף ט: ד"ה שומט את ידו. ובהנ"ל הוקשו להם שהרי מהגמ' שבת משמע להיתר, ששם אסר רק בשבת, לראות במראה של מתכת, שלא יבא לידי השרת נימים, משמע שבחול מותר. והתוס' והרא"ש פירשו, ששם מדובר דוקא לגבי אשה, אבל איש אף בחול אסור, והביאו שכך הוא גם בירושלמי. והר"ן תירץ, ששם מדובר במקום שאף אנשים מסתכלים במראה. ואפשר שהרמב"ם חלק עליהם, וסבר שבאמת אין איסור, וסבר שהבבלי חולק על הירושלמי בזה, ולכן פסק כהבבלי.

הפוסקים על דף הבא

הפוסקים

שולחן ערוך יו"ד קפב סעיף ו', וסימן קנו' סעיף ב'

קפב' ו' אסור (לאיש) ללקט אפילו שער אחד לבן מתוך השחורות, משום לא ילבש גבר. וכן אסור לאיש לצבוע (שערות לבנות שיהיו) (ב"י) שחורות, אפילו שעה אחת. וכן אסור לאיש להסתכל במראה. (וע"ל סימן קנ"ו).

קנו ב' אסור לאיש להסתכל במראה, משום לא ילבש גבר, אלא אם כן משום רפואה, כגון שחושש בעיניו, או שמספר עצמו, או אם מסתפר מן העובד כוכבים בינו לבינו. וכדי לראות אדם חשוב, מותר לראות במראה.

הגר"א קפב' ס"ק יד

ז"ל הגר"א על הדין של צביעת שערות וכן אסור כו'. דלא אסרו הנ"ל אלא משום זה שזהו תיקוני אשה, עכ"ל. האיגרות משה יורה דעה חלק א סימן פב, נתקשה בדברי הגר"א האלו, שלכאורה הם פשוטים, ומה בא ללמדנו. והוציא מזה מה שהיה נראה לו פשוט, שהאיסור של לא ילבש אינו תלוי במעשה, אלא הוא תלוי בתוצאה, שנעשה מתוקן כנשים. ולמד שיטתו מהגר"א הנ"ל.

זה מקצת לשונו, ואבאר קצת דהנה הנידון כאן הוא אם איסור זה דלא ילבש שהוא גם על כל תקוני נשים הוא על עצם המעשה שלובש ומתקשט בהמלבושים וקשטים שעושות הנשים. או שהאיסור הוא על מה שיוצא מזה שהוא מלובש ומקשט כמו הנשים. וכו'. והנה לבד שמסתבר דהאיסור הוא על מה שיוצא מזה, וכן משמע קצת מדין מלקט לבנות מתוך שחורות שאסור. שדוחק לפרש שהוא דוקא כשהנשים נוהגות ג"כ דוקא ע"י לקוט, דא"כ היה להו להפוסקים להזכיר זה. בשלמא אם האיסור ללקוט הוא, אף אם הנשים נוהגות ע"י צביעה לעשות שלא יהיה בהן שערות לבנות, ניחא מה שסתמו. אבל אם האיסור ללקוט הוא רק כשהנשים לוקטות דוקא, ואיסור צביעה הוא רק כשהנשים צובעות דוקא, היה להו לפרש.

ומסתבר שזהו חדוש הרמב"ם, במש"כ בפ"ב מע"ז ה"י, וכן אם צבע שער, לוקה. והטור הביא זה בשם הרמב"ם, דמשמע שהוא חדוש. ולכאורה מלתא דפשיטא הוא, דמ"ש ממלקט. אבל כוונתו, דאף אם הנשים נוהגות באופן אחד, או בלקיטה לבד, או בצביעה לבד, מ"מ אסורין האנשים בתרויהו, בין בלקיטה בין בצביעה. מכיון שהיוצא מב' הדברים הוא דבר אחד, שאין בו שערות הלבנות, שסובר כצד הב' שהאיסור הוא על מה שיוצא מזה. וזה ודאי הוא דבר חדוש, שהוצרך הרמב"ם לאשמועין, והטור הוצרך למנקט חדוש זה מהרמב"ם, משום דמגמ' ליכא הכרח לזה.

ועיין בבאורי הגר"א ס"ק י"ד, על זה שאיתא בש"ע, וכן אסור לאיש לצבוע. כתב, דלא אסרו הנ"ל, אלא משום זה שזהו תקוני אשה. שלכאורה מה רצה בזה, דאין חסר כאן שום באור, שאף לבר בי רב דחד יומא מובן שהוא מטעם שהוא תקוני אשה. וגם לא היה ליה להאריך, אלא לכתוב וכן אסור, דגם זה הוא תקוני אשה. ולכן הנכון לע"ד, שסובר הגר"א, דתקוני אשה שעושות הנשים, הוא רק הצביעה, ולא הלקוט, שהוא דבר קשה לעשות, ולפעמים נעשה קצת קרחה, וגם אינה רוצה למעט שערותיה. אלא דרכן לצבוע שערותיהן, אך מ"מ אסור לאנשים גם ללקוט הלבנות, מכיון שיוצא מזה אותו התקון והקשט עצמו שנעשה מצביעה. וזהו פירוש דבריו, דלא אסרו הנזכר למעלה, הוא איסור הלקוט שערות

לבנות מתוך שחורות, אלא משום זה, הוא הצביעה. שזהו תקוני אשה, פי' שרק הצביעה הוא תקוני אשה, ולא הלקוט, ומ"מ אסרו גם הלקוט. ונמצא שחדוש גדול משמיענו הגר"א, וטעם ע"מ שנקט זה הרמב"ם, וגם שהוא מקור להרמב"ם. והוא ראייה גדולה, שהאיסור הוא על מה שיוצא מזה, שהוא מקושט כנשים, עכ"ל.

והרב משה בתשובה היה משיב לשואלו, אם מותר ליקח על ידי הפה סמי רפואה, שיחזרו השערות שחורות. והוא השיב שהוא אסור, והוא מהטעם שביאר, שאין מעשה הלקיטה, או הצביעה האיסור, אלא התוצאה מזה, שנעשה שחור ויפה, שהוא מעשה נשים. אם כן הוא הדין לקיחת תרופה, מאי שנא. ועוד ביאר שם שאף שהוא מעשה גרמא, לא איכפת לן, שרק איכא נפקא מיניה בין גרמא למעשה, היכא שהמעשה הוא האיסור. אבל כשהתוצאה האיסור, אין נפקא מיניה אם עושה התוצאה על ידי גרמא.

אלא שהקשה לו נכדו, מוהר"ר משה צבי אריה ביק, הביאו ר' משה באגרות משה יורה דעה חלק ב סימן סא, שלפי דבריו למה אסור לראות במראה, שהוא לכאורה רק מעשה שעושות הנשים, ואין שם תוצאה של יופי. ולכאורה מדאסרו סתם ראית מראה, משמע שאף אם רק מסתכל במראה איך הוא נראה, ואין מיפה עצמו בראיה זו, כבר יש בזה איסור, ולכן הוקשה לו, אם כן יש שם רק מעשה. והישב לו ר' משה, שצריך לפרש שבאמת אין המעשה האיסור, אלא עצם ההסתכלות במראה, הוא מחשיב לאשה, כאשה יפה, שמקפדת על ראייתה.

וזה מקצת לשונו, הנה משה"ק כתר"ה באיסור הסתכלות במראה שהוא משום לא ילבש גבר כמפורש בסימן קנ"ו סעיף ב' אף שאינו יוצא מזה שום תקון של קשוט אלא הוא להסתכל לראות מה חסר לקשוטו אלמא דהאיסור הוא על עצם המעשה שעושות הנשים לקשוטיהן ולכן שייך לאסור אף ההסתכלות במראה שגם כן הוא מהמעשים שעושות הנשים בעת שמתקשטות וכדי לידע איך להתקשט שגם זה מתחשב מעניני הקשוט, וכו'.

ולכן צריך לומר דההסתכלות בעצמו זה מראה שמקפידות על לבושיהן, ועל גופן שיהיה באופן היותר יפה הוא ענין חשיבות וקשוט שדרך נשים להשתבח בזה ונמצא שההסתכלות לבד בהמראה שזהו החפוש בהגוף ובהבגדים אם הם באופן היפה הוא מחשיב האשה בשם יפה ומקושטת, וכפי מה שמרבה להסתכל במראה חשיבותה ביופי מתרבה וכשמשבחות אשה ביופי הלבשתה אומרות עליה שעומדת אצל המראה כך וכך זמן. וכדחזינן מהא דמותר להסתפר מעכו"ם כשרואה במראה מטעם שפרש"י בע"ז דף כ"ט שסובר העכו"ם דכיון שרואה במראה לראות אם מסתפר יפה חשוב הוא ומתיירא להורגו, וכו'. חזינן דהסתכלות במראה אף שמה שהתחילו להסתכל במראה היה רק בשביל התועלת שיש מזה לידע מה חסר אבל ממילא מחמת שמזה ניכר שהוא מחפש בהגוף ובהבגדים לדקדק ביותר על היופי שהוא ענין חשיבות נעשה ההסתכלות לבד ענין החשיבות, אף שהרבה פעמים אין יוצא מזה כלום דלא היה מה לתקן וגם ידעו שאין צורך לתקן, ולכן כיון שהוא דרך הנשים להתחשב בזה שמקפידות ביותר על היופי והקשטים שתהיה מלובשת ומקושטת בדקדוק גדול ובשביל זה נעשה הסתכלות במראה קשוט הנשים שמתחשבות בזה ואסור לאנשים להסתכל במראה שעי"ז יתחשבו מקפידין ביותר על היופי ולהחשב אנשים חשובים, ואף שאין זה בלבישה וקשוט ממש, מ"מ כיון שמעשה זו עושה שתתחשב חשובה ביופי וקשוט כמו

מבגדים ותיקוני הגוף אסור לאנשים גם זה כהלבישה והקשויים ושאר תיקונים של נשים, וזהו החדוש שיש באיסור הסתכלות מראה נגד שאר קשויים ותיקונים משום שאינו קשוי ותיקון ממש, עב"ל.

לעיל כתבנו שהרמב"ם, כנראה לא פסק כהירושלמי, שלא הביא איסור של ראית מראה, אפשר שסבר שהבבלי פליג על הירושלמי בזה. על פי הסבר זו של רב משה, אולי אפשר לומר, שהרמב"ם סבר שבזה פליגי הירושלמי והבבלי. שהירושלמי סבר שהאיסור הוא המעשה, ולכן אסר לראות במראה, שזה מעשה יופי של נשים. והבבלי סבר שרק התוצאה אסורה, ולכן לא אסר לראות במראה בחול, שאין בזה שום תוצאה של יופי. ואף שבודאי אין נפקא מיניה בזה, שכל הפוסקים פוסקו שיש איסור לראות במראה, וצריך לפרש כר' משה, שהוא משום שזה נחשב גם לתוצאה של יופי, מכל מקום אפשר שזהו שיטת הרמב"ם.